

ÚJ MAGYAR RENDISÉG SZÓSZÓLÓI ERDÉLYBEN

Irta: BALOGH EDGÁR

Hosszú hallgatás után új tervvel és kiszélesült munkaterületen indította meg 1936-os évfolyamát a *Hitel*. Az erdélyi diákok ama táborának kezdeményezéséből, mely *Németh László* arany középut-ideológiáját vitte át Erdélybe, nagyigényű nemzetpolitikai és magyarságtudományi szemle lett, mely *Németh Lászlón* *túladvá* nyíltan magyar *Führer*-ideológia után kiált. Nem szabad alábecsülnünk a kísérletet: abból a szellemi tespedésből, mely a *Magyar Párt* merev tekintélyelvi politikájától az *Erdélyi Helikon* elvtelen irodalmi széplélek-egységéig oly egyöntetűen jellemzi az erdélyi magyar közéletet, ime! a nagy nyugati parancsuralmi rendszerek nyomán keres Erdélyben is kivezető utat egy magát ujnak kellett szellemi irány. Félreismerhetetlen a szakítás a *Szabó Dezső* robusztus paraszti eszmehirdetéséből sarjadt *Erdélyi Fiatalok* hagyományos népi-demokratikus irányával, mely egy évtizeden át az erdélyi magyar néptömegek felé fordította a diákság figyelmét. Kétségbevonhatatlan a szembefordulás a székely irókkal, *Tamási Áron*, *Szentimrei Jenő*, *Kacsó Sándor* népi törekvéseivel, akik a magyar földművesség és munkásság demokratikus öntudatraébredésében, tömegezők aktivizálásában, magyar demokráciában látnak lehetőséget nemzeti megújulásra, nyílt állásfoglalással a fasizmus ellen. Amikor az erdélyi magyar értelmiség táborában napról-napra határozottabb a demokratikus szellemi arcvonal, akad egy ellen-zászlóbontás, amely új nemzeti vezető-rend megteremtését írja zászlajára. Valóban a lelkiismeret kérdése, hogy rámutassunk a diszmagyarba bujtatott hitlerizmus próbálkozásaira.

1. A *Hitel*, mint negyedévi folyóirat, első számában így fogalmazza meg a maga feladatát: „– értelmiségünkben tudatossá kívánjuk tenni a történet és a nép ismeretét.” Milyen történetismeretről van itt szó? *Albrecht Dezső*, a lap felelős szerkesztője és kiadója, vezető tanulmányában *Kornis Gyula* hivatalos magyar történetiszemléletét idézve nyíltan és félreismerhetetlenül megmondja: „– a régi rendi világ az alkotmányban *nemzete* fönmaradásának és létének zálogát érezte. Ezért a magyar lelkiesség előterében mindig a politika állott: nagyfokú politizáló hajlama önfenntartási ösztönében gyökerezett, melyet igen fejlett és kényes jogérzése támasztott alá”. Tehát: *Werbőczy* magyar „nemzetéről” van szó, mely kiméletlen kasztgöggel szoritotta le állati sorba a magyar jobbágytömegeket. S ama – „három nemzet jogegyenlőségén” nyugvó – erdélyi alkotmányról, mely a magyar és román pór-nép ellen jött létre az 1437.-i győztes erdélyi magyar-román jobbágyfelkelés után.

Ha az erdélyi magyarság kisebbségi életében nem merült volna fel már más nemzeti történelemszemlélet, azt mondanók: konzervatív szellem kísért itt. De nem az erdélyi magyar szellemiség uttorói voltak-e éppen azok, akik első eszmélkedésünkben a világháború és a Főhatalom változások után jobbágymegmozdulások tüzes hagyományát idézték? Nem a *Hitel*ben is elismeréssel emlegetett *Kós Károly* nyomta-e ki két keze munkájával azt az illusztrált kis erdélyi kronológiát, mely huszita mozgalmak, magyar és román pórlázadások, vérbefojtott székely népfelkelések, fel-felujuló jobbágymegmozdulások adataival teremtett új, népi gyökerű, nemzeti emlékeztést? Nem akart-e eredetileg – még a helikoni egység kölcsönös elvfelelősei előtt – a transzilvánizmus is a magyar és

román nép közös történelmi balsorsából tanulságot meríteni az új demokratikus népi összefogásra? Az új történelmi öntudatra ébredt első kisebbségi diáknemzedék nem hivatkozott-e Ady Endrével az egyszeri nagy lakodalomra, Dózsa Györgyre? Más magyar mult emléke is kigyúlt már erdélyi magyar szellemiségben, mint a magyar úriságé. S ha most valaki mindezt tekintetbe nem véve uralmi osztálytörténettel akar felkészülni jövővívásra, akkor ez már nemcsak konok maradiság, hanem elvállalat reakció.

„A mi fiatalságunk már Szekfű Gyula szemén keresztül nézi a magyar történelmet” – írja Albrecht. S megdöbbenő nyíltsággal taszítja ki a magyar öntudatból nemcsak Ady, Jászi és Károlyi, de még Bacsányi, Martinovics, Petőfi és Kossuth emlékét is, kijelentvén: „A francia földről hódításra induló nagy eszmék – egyenlőség, liberalizmus, nemzetiségek egyenjogúsága, végül a nemzetek önrendelkezési joga – ellentétes irányúak voltak a számban kicsiny és hatalmában privilégiumokra támaszkodó magyarság érdekeivel.” Eltekintve attól, hogy ez a reakciós rendi felfogás pálcát tör az egész magyar polgárisodás történelmi szakasza s a mai értelemben vett magyar nemzet kialakulása felett, gondoljunk csak arra, hogy a magyar uralkodó osztályok s a magyar nemzet-fogalom görcsös azonosítása mily végzetes perspektivákat tár a kisebbségi politika elé! S fontoljuk csak meg, hogy ama történet-szemlélet, mely elítéli a francia forradalom vívmányait, egyenlőséget, nemzetek egyenjogúságát, önrendelkezési jogot, mit jelent a magyarságnak – kisebbségi helyzetében! A Hitel itt a román szélsőséges jobboldal szólamaival és érdekeivel találkozik.

S a népismeret? A népvalóság tárgyilagos felméréséről van talán szó, hogy szabadon kirajzolódhassék a néptömegek feltörekvő történelmi szerepe? A magyar dolgozók érdekeit akarja tisztázni a reális magyar nemzetismeret? A vezértanulmány így felel: „– magunknak kell tanulni a néptől, magunkat kell hozzá hasonlónak formálni, hogy őket *vezethessük*”. Vagyis: azonosodás helyett megkülönböztetés, népi cél helyett osztálycél, a tényleges nemzet tömegeinek hívása helyett – „a politikai rendnek, a nemzet helyett gondolkodó osztálynak az arca.” (Albrecht emlegeti így cikkében a magyar nemességet. A meghatározás – mai törekvést takar). Ilyen nyílt rendi történelemszemlélettel és új rendiségi célzattal nem próbálta még Erdélyben magyar folyóirat „a cselekvő fiatal magyarok életútjának tudományos megalapozását nyújtani.”

2. A Hitel politikai célkitűzése világos okfejtésben jelentkezik. A premisszák: I. „– a nép nem alkotóképes, de az erdélyi építésben neki is részt kell vennie.” Ez *Venczel József* cikkéből. S a vezértanulmányban: II. „Erdélyben nincs vezetőosztály, mely mély szociális és nemzeti felelősségérzettel, nagy feladatának hivatástudatával vehetné át a nemzet vezetését. Egészséges vezetőosztály nélkül pedig nincs egészséges nemzeti társadalom.” III. Az arisztokrácia és a dzsentri „osztályhelyzetének katasztrofális gazdasági leromlottsága miatt nem vállalta tovább a vezető szerepet. Osztályhivatásáról mindkét osztály önmaga mondott le.” Miután „a vezetésre hivatottak lemondtak az irányításról” – gyorsan új vezetők után kell nézni! IV. „– az egyedüllevő magyarok kezdik lerakni az új élet alapjait. Ha végigutazod Erdélyt, majdnem mindenütt, a legkisebb faluban is, találsz mágnást, birtokost, papot, tanítót, ügyvédet, orvost, kereskedőt, iparost vagy gazdát, akiben ég a felemelkedés vágya, akiben vivődik az örök magyar lélek.”

S a konklúzió: „Ezek a magukra hagyott, csendes magyarok a nemzet igazi elitje.” – „Ezeket kell összefogni és megteremtteni belőlük az

új nemességet. Ki kell alakítani az új vezetőréteget... nemzeti kiválasztás útján.” – „Ennek az új osztályalakulásnak szükségszerűsége nyilvánvaló és kialakulása feltartóztatlan.” Nos, az új nemességnek persze nemcsak irányító szerepe, de pallosjoga is van, hogy idejében „ítéletével sujtson mindenkit, aki a nemzet érdekei ellen... bármit tenni mer.” Jaj annak a felforgatónak, aki szerint ne egy szűk vezetőklikk gondolkozzék a magyar nemzet helyett, hanem a magyar munkásság, földművelés, kisiparosság százezrei ébredjenek öntudatra. Jaj annak, aki szerint a nép is „alkotóképes” és ég benne „a felemelkedés vágya!”

Új nemesség természetesen új jobbágyságot is jelent. Magától értetődő természetességnek veszi ezt a Hitel. Miután „az értelmiségnek kénytelen-kelletlen a vezetés kínálkozik feladatul a lassacskán, de épülő népközösségi szervezetekben”, – meg nem fellebbezhető a törvény, mely „az értelmiséget vezetőséggé avatja, a népet pedig *dolgozó közösségekben fogja össze.*” (Venczel cikkéből). Aki tudja, hogy szóhasználatunk mennyire nem véletlenek játéka, hanem akaratlanul is legbensőbb, titkolt lelki életünk rugóira jár, rá fog itt ismerni a feudális-fasiszta úri arroganciára, mely avatásról beszél, ha saját osztályönzését juttatja szerephez, míg a népet úgy fogják össze munkára. Lehetőleg erőszakkal, ami nem is túlzott irónia részünkről, mert hiszen német példákból eléggé látjuk, hogy „dolgozó közösség” alatt az új rendiségben dologházat, munkatáborot kell érteni. Mi történik itt? Amikor országszerte erjedés van a Magyar Pártban s az ellenzék a legnagyobb kisebbségi szervezet demokratikus átszervezését s a tömegek aktivizálását sürgeti, a Hitel vállalta magára azt a politikai feladatot, hogy a hitleri Führer-rendszer másolataként új magyar rendiség gondolatát – új nemesség, új jobbágyság közösség rideg falanszter-szocializmusát – lopja be az erdélyi magyar „diákság könnyen befolyásolható lelkébe.

3. Az első feladat: ama közszellem kialakítása, „amelyik termékenyítő erejével virágzásba hajtsa a nemzet fáját.” Nyugatról példák integetnek: „A mai Európa két legnagyobb szervező tehetsége, Mussolini és Hitler, az olasz és a német nemzeti lélek ismeretére építették fel szinte matematikai biztonsággal rendszerüket.” Ezek után érthető, hogy a Hitel vezető tanulmánya „csak a nemzeti lélek kérdéseivel foglalkozik.”

Kinos gonddal épül ki itt is a formális logikai gondolatmenet az idealista gondolkodás ellenvetést nem tűrő apodiktikus kijelentései alapján. „Nagy népeknél öntudatraébredésükkel egyidejűleg missziós tudatuk is tartalmat kap s rendesen rejtett vagy nyílt uralmi igényekben jelentkezik” – írja Albrecht. „A fasiszmus az antik Róma imperializmusában kapta meg ideológiai megalapozását, Hitler Németországa a germán faj magasabbrendűségében és küldetésében.” A Hitel szerint ezekután a döntő mai magyar kérdés: mi legyen a magyarság hivatástudata? Mikor születik meg „az egységes, alkotó, magyar nemzeti lélek”?

Ideális magyar nemzeti lélek él Albrecht szerint a honfoglaló magyarságban. „Bölcs Leó kiemeli a magyar seregben uralkodó fegyelmet, elmondja, hogy a nyugati népekkel, a frankokkal és longobárdokkal szemben, akik túlságosan fegyelmezetlenek, a magyar sereg teljesen vezéreinek hatalmában áll, akik nem szeretettel, hanem *félelemkeltéssel* tartják féken a rendetlenkedőket s a fegyelem ellen vétőket súlyosbüntetésnek vetik alá.” Ez a „közösségi értékünk”, a nemzeti fegyelmezettég, idővel elhalványult. Az ok: a magyar hódító akarat gyöngülése. Az 1395-i nikápolyi csatavesztés óta ugyanis „az Árpád-házi királyok és az Anjouk imperialista terjeszkedő politikája helyébe a védelmi politika lépett.” – „A magyarság egykor pozitív lelki arca negatív szellemi for-

mát öltött.”

Honnan jön ez a hang? Ki meri ma példaadónak találni egy kibontakozott, ezerrétű nemzeti társadalom számára a hajdani nomád lovasnép kegyetlen fegyelmét? Ki magasztalja itt fel nemzeti jellemnek dinasztánk területsóvárságát és uralmi éhségét? Ugy a szlovenszkói, mint erdélyi magyar szellemi élet általában felvilágosultabb, mint a magyarországi, de míg egyfelől a többségi nemzet uralkodó ideológiájával szemben állandó védelemre kényszerül, másfelől a technikailag felkészültebb magyarországi mentalitás kulturgyarmatává válik. Ez a kulturgyarmati sors manifesztálódik abban is, hogy a kisebbségi magyar ifjúság törtenelemszemlélete *Szekfű Gyula* és *Hóman Bálint* idealista-reakciós magyar történelem-átértékeléseinek befolyása alatt áll. A kisebbségi valóság és az importált szemlélet tragikus konfliktusait azután az olyan gesztus oldja fel, mint amilyennel például a Hitel elszakítja magát a kisebbségi magyar eszmélkedés hagyományaitól, el a kisebbségi valóságtól és tanulságoktól s a régi magyar uralmi gondolkozás kitaposott menetébe siklik vissza.

Albrecht finoman csak ennyit mond: „Az újból pozitív tartalommal telített magyar lelkeség megteremtése az erdélyi magyarság feladata.” A többit elnyeli a lapos halandzsa: „A belső munkától, a szervezéstől, a magyarság lelkének és testének acélossá tételétől remélhetünk csak „eredményeket” Vagy ilyesmi: „Közös munkából, apró tettekből, lelkek változásából lassan csak megépül, talán hamarabb, mint remélnénk, a mi épületünk.” Ez az épület természetesen „palánkból készített, agyagból vert végvár”, amolyan háborús fedezék. Ebben az épületben azután „élhetjük” boldogan és büszkén a hitünk szerint legmagasabbrendű, mert legnehezebb életet.” A frázis a Balassa-megénekelte vitézi életet emlegeti, ami mai szavakkal: katonapost a fronton. Ime: a „pozitív tartalommal telített magyar lelkeség” vágyképei!

4. Hallottuk, hogy a Hitel ideológusa az Árpádházi királyok és az Anjouk imperialista terjeszkedő politikáját jelölte meg a magyar lélek pozitív tartalmának. Tudjuk, hogy szerinte egy nép missziós tudata, uralmi igényekben jelentkezik. Ha ezekután az erdélyi magyarság feladatát az újból pozitív tartalommal telített magyar lelkeség megteremtésében jelöli ki, mi sem természetesebb, hogy nem hiszünk a „belső munka” és az „apró tettek” jámbor nemzetszervező programjának. Meg kell keresnünk, hol árulja el magát az új magyar imperializmus „küldetés-tudata.”

Mindenekelőtt: „Rendes körülmények között a hivatástudat szublimált vagy nyers imperializmust takar. Hozzá kell szoknunk, hogy számunkra nem teremődnek rendes körülmények, minket a sors ebben is rendkívüli megoldások elé állít.” Itt a bökkenő. Egy pillanatra úgy tetszik, *Makkai Sándor* humanizmusa ad megoldást. Albrecht idézi a *Magunk Revíziója* tételét, miszerint a magyar, földi impériummal többé nem rendelkezvén, foglalja el a lélek, a jelen impériumát. Ez a hivatástudat azonban nem elégíthet ki vérbeli nacionalistát. Meg is írja róla, hogy „nem válhatott egyetemes érvényűvé, mivel... elhanyagolta a nemzeti test szükségleteit.”

A nemzeti test szükségleteiről ott tudunk meg valamit, ahol Albrecht – látszólag hideg tárgyilagossággal – a mai magyarországi fiatalság dunamedencebeli missziós tudatáról beszél: „Egy évtizeddel ezelőtt a Bartha Miklós Társaság által felevenített Kossuth-féle Duna-konföderációban ugyanaz a gondolat jelentkezett, amelynek egy évtizeddel később... a Deák Ferenc Társaság is hangot adott, midőn folyóiratának,

az Országutnak, első számában Dessewffy Gyula gróf a magyarság hivatását a geopolitikai és történelmi tényezőkkel számolva a Duna-medence megszervezésében jelöli ki.” Albrecht tendenciája nyilvánvaló. Elhallgatja, hogy a *Bartha Miklós Társaság* demokratikus magyar szellemi tömörülés volt, mely a keleteurópai szláv, magyar és román paraszttömegek közös demokratikus érdekeire hivatkozva hirdetett dunamedencei közeledést, ama hagyományos francia forradalmi eszmék – egyenlőség, nemzetiségek egyenjogúsága, a nemzetek önrendelkezési joga – alapján, melyeket a *Hitel* nem győz eléggé elítélni. A *Bartha Miklós Társasággal* szorosán együttműködő szlovenszkói *Sarló* munkájában a dunamedencei kérdés szociális népmozgalmi értelmet kap, amiről az 1930.-i budapesti koszorú-affér folytán – amikor a sarlósok márciusidusán koszorút helyeznek az első magyar szocialista, Tánicsics Mihály sirjára a keleteurópai nemzetek színeivel s ezt az aktust a magyar parlamentben botrány követi – ország-világ értesül. Albrecht azonban óvatossan elsikkasztja a problémafelvetés demokratikus-szociális élet, hogy az egészet csak a konzervatív *Deák Ferenc Társaság* grófi problémafelvetésének előzményeként állithassa be s a Duna-medence „megszervezésének” nyílt imperialista célkitűzésében mutassa fel „a magyarság dunamedencei missziós tudatának” legkifejlettebb formáját.

Még világosabban tűnik ki az új, magyar imperializmus gondolatmenete ott, ahol a régi bálvány, Németh László, detronizálásáról van szó. A *Tanu* író-szerkesztője is „kitermelte a nemzet jövőjének egy elgondolását a Duna-népek együttműködéséről, a Duna-államról, a dunai népek tejttestvérségéről.” Amikor Németh László a románság gondolkozásán akarja lemérni eszméinek életszerűségét, a *Hitel* ideológusa szerint „az eredmény nem lehetett kétséges.” Németh László romániai útjával s a *Magyarok Romániában* önmarcangoló pesszimizmusával kapcsolatban bizonyos meglepéssel állapítja meg a *Hitel*, hogy „a Duna-álom összeomlott.” S itt bujik ki a sorok mögül az a politikai koncepció, melyhez már nem kell semmi kommentár, mert túlon-túl világosan beszél. Németh László Duna-államával szemben „Ottlik László világosabban megfogalmazott *Neohungáriája*”. Helyben vagyunk. A budapesti *Magyar Szemle* közel egy évtizede szótt-szinesített állampolitikai vágyálma ez.

Itt, *Ottlik László* Neohungáriájánál, kap értelmet mindaz, ami a *Hitel* magyar fasizmusában a fantasztikumig értelmetlen. Figyelembe vevők-e egyáltalában azt a kuriózumot, hogy valaki Erdélyben a kisebbségi helyzet reáliái közepette egyszeribe új magyar rendiségről ír, ha az egyéni kiállítás mögül fel nem kísértene egy háborús változásokra törekvő magyar katasztrófa politika? Ugy önmagában: egy kézlegyintéssel elintézhető fantazmagória az „új nemesség” s az alája rendelt „dolgozó közösségek” tana, hiszen ez az elképzelés, mely a kisebbségi magyarság eddigi fejlődésével élesen ellenkezik, egyetlenegy ízében és vonatkozásában sem valósítható meg a kisebbségi viszonyok közötti De: ha Neohungáriáról van szó s szükségképpen arról a történelmi ugrásról, mellyel a magyar uralkodóosztály e restaurációra készül – akkor lényegesen más megítélés alá esik a látszólagos irreálitás. Kétségtelen, hogy Hitler és Mussolini terveinek eredővonalán a Dunamedencében is készül valami. Nőnek a háborús feszültségek s ha egyszer a tankok és bombavető repülőgépek esélyeihez szabunk fejlődéstörténeti távlatokat, a borzalmak valószínűség-számítása alapján reális jelentőséghez formálhat jogot a valóság törvényein túlmenő vágyfantázia.

A magyarországi rendszer már nemzedékeket nevelt fel csendben az új magyar rendiség s egy neohungarista impérium „építő” szolgálatára.

Cserkészzet, leventemozgalom, bajtársi szövetség működött itt közre egy-
séges terv szerint. Csak az utódállamok ifjúságával hiányzott minde-
ideig a megfelelő – széles hatóerejű és lélekformáló – összeköttetés. A
fasiszta világerők felfokozott háborús készülődése s Erdélyben az elseké-
lyesedett magyar szellemi és ifjúsági élet egyaránt kedvező körülmény
arra, hogy egy ma még alig számottevő csoportosulás az új magyar ren-
diség zászlójává váljék. Egy olyan képtelen ideológia szószólójává, amely-
hez, hogy megvalósulására remény legyen, lángba kell borulnia Európá-
nak!

5. Az új rendi ideológia s az eddigi erdélyi demokratikus szellemi fej-
lődés közti éles ellentétre magában a Hitel táborában találunk jel-
lemző példát. Itt van a demokratikus szellemű társszerkesztő, *Vita Sán-*
dor, aki az erdélyi szervezetekről ír. Szerinte „örömmel kell iparossá-
gunk erős szövetkezeti szervezettségét látnunk. Értelmiségünknek még
meglehetősen kevés a kapcsolata a szervezetekkel.” Ez kissé másként
hangzik a rejtélyeskedő teória az „egyedüllevő magyarokról”, akik
egymástól távol csendesen kezdik lerakni az új élet alapjait s akikben
„vívódik az örök magyar lélek.” A szervezetekben szervezkedő iparos-
ság értelmiség támogatása nélkül is nemzetfenntartó káder a kisebbségi
sodródásban s alaposan megcáfolja azt a tételt, hogy külön „vezető-
osztály” nélkül nem lehet egészséges társadalmi fejlődés. Az erdélyi ma-
gyar iparosság demokratikus szövetkezeti tömegaktivitása; egymaga ele-
gendő példa arra, hogy mennyire légből kapott és felelőtlen az a fasiszta
felfogás, mely szerint, „a nép nem alkotóképes.”

A Hitel szövetkezeti cikkirója a magyar középosztályt a szövetkeze-
tek támogatására szólítja fel. Ezzel szemben a vezértanulmány írójának
nem az fáj, hogy a középosztály a népszövetkezetekből kimaradt, hanem
ellenkezőleg: azon siránkozik, hogy „a különös öntudatú és az összes osz-
tályok között legjobban szervezett, leghomogénebb iparosi-osztály” –
nincs bevonva... ugyan hová? A „közösségi munkába”, ami alatt valószí-
leg a Magyar Párt értendő s túl a Magyar Párton az új nemesség parancs-
noksága alatt dolgozó közösségek jövőbeli rendszere... Albrecht persze el-
hallgatja, hogy az iparosság tömegenergiáival a Magyar Pártban a te-
kintély elvi felépítettség áll szembe s ami a jövőt illeti: a népi alapokon
nyugvó szövetkezeti rendszer demokráciája a Führer-ideológiával élesen
ellenkezik. De – hízélgéssel és krokodiluskönnyekkel, ígéretekkal és csil-
logó frázisokkal már most, a „csöndes előkészítés” idejében is, vonzani
kell a népet, nehogy – önmaga próbáljon alkotni. Lám, a honfoglaló ma-
gyarság és az Árpád-kor „közösségi értékeinek” vizsgálata után nem
hagyja ki a játékból Albrecht a magyar munkásságot sem. „Öröklött,
de legfájdalmasabb veszteségünk” – írja érzélgős pátozzsal – „szegény
dolgozó magyar testvéreinknek, az ipari és gyári munkásságnak, a nem-
zeti közösségből való kiválása. Velük, ha a jelenben még nem tehetjük, a
jövőben annál inkább kell számolnunk.”

6. Ha a Hitel új számát végigolvassuk, feltűnik, hogy Albrecht vezértanul-
mányát, mely *Az építő Erdély* címen a füzet egy harmadát teszi, va-
lamint Venczel közéleti szemléljét, a *Metamorphosis Transylvaniae*-t ki-
véve új célkitűzések nélküli szokványos Erdélyi Helikon-anyagot talá-
lunk, általában plátói nemzetszeretettel és európeér-humanista széplelkű-
séggel telve, mely annyit ígér s oly kevésre kötelez. De: fiatalokról van
szó, akik még fejlődni fognak. És: semmiképpen sem fasiszták még azok,
akik itt – a fasiszta zászlóbontás árnyékában – népegészségügyről, ki-
sebbségi jogvédelemről, magyar képzőművészetről értekeznek vagy ver-
seket irnak. A fasiszta-reakciós ideológiai tervekről a munkatársak több-

sége aligha tudott. Ha szót emelünk az ellen a kísérlet ellen, amely egy új magyar rendiség osztálygőgjét, parancsuralmi törekvéseit és imperialista vágyfantáziáját akarja az erdélyi magyar szellemi életbe becsempészni, tesszük ezt abban a hiszemben, hogy az erdélyi magyar ifjúság hagyományos népi szelleme ellen elkövetett feudális szellemű kulturmerénylet a Hitel fiatal munkatársai és olvasói között is ellenállásra talál.